

DOĞRU YOL PARTİSİ AÇISINDAN 20 EKİM 1991 SEÇİMLERİNİN ANALİZİ

Hüseyin ÇAVUŞOĞLU*

ÖZET

Doğru Yol Partisi, Demokrat Parti-Adalet Partisi çizgisinin devamı olarak merkez sağda yer almıştır. Millet iradesinin üstünlüğüne inanan DYP, milliyetçi, muhafazakar, demokrat, laik ve liberal bir partidir. Çalışmanın amacı, DYP'nin 20 Ekim 1991 seçimlerindeki başarısının nedenlerini ortaya koymak ve DYP açısından seçim sonuçlarının analizini yapmaktır. Bu başarının sebeplerini ortaya koyabilmek ve seçim sonuçlarının analizini yapabilmek için gazete, kitap ve dergi taramasına ağırlık verilmiştir. 20 Ekim 1991 seçimlerinde, DYP'nin başarısında en önemli faktörlerden biri, DYP'nin çok iyi bir kampanya dönemi geçirmiş olmasıdır. DYP, seçim kampanyası döneminde, geniş halk kitlelerine ANAP'ın alternatifi olduğunu gösterdi. Bu seçimlerde DYP, tarihindeki en yüksek oy oranına ulaşmıştır. Diğer seçimlerden farklı olarak, DYP büyük şehirlerde başarılı olmuştur. Seçim sonuçları incelendiğinde, DYP'nin DP ve AP'nin oy tabanının güçlü olduğu illerde başarılı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğru Yol Partisi, seçim kampanyası, seçim sonuçları, Süleyman Demirel

ANALYSIS OF ELECTION DATED 20 OCTOBER 1991 IN TERMS OF TRUE PATH PARTY

ABSTRACT

The True Path Party takes place on the right – wing as a continuation of the Democratic Party and the Justice Party. The True Path Party that believes the superiority of the will of the people is a nationalist, conservative, democrat, secular and

---

* Dr. DEÜ SBE Tarih Anabilim Dalı mezunu. huseyindp@yahoo.com.

liberal party. The purpose of this study is to present the reasons of TPP's success in the elections of 20 October 1991 and analyze the outcome of the election in terms of TPP. Analysis of newspapers, books and magazines has been focused so as to establish the reasons of this success and analyze the outcome of the election. One of the most outstanding factors for success of TPP in the elections dated 20 October 1991 was the fact that TPP had had a great campaign period. TPP showed to a large public that it was an alternative to Motherland Party in the period of election campaign. In that election, TPP reached the maximum rate of vote in its history. Unlike the other elections, TPP became successful in the metropolitans. Based on the analysis of the election results, TPP was found out to have been successful in the cities where Democrat Party and Justice Party had powerful vote base.

Key Words: True Path Party, election campaign, election results, Süleyman Demirel

GİRİŞ

12 Eylül sonrasında 16 Ekim 1981'de bütün siyasi partilerin kapatılmasıyla, Türkiye'de yeni bir döneme girilmiş oldu. 1982 Anayasası ile siyasetçilere 5 ve 10 yıl süreyle siyasi yasaklar getirilmişti. 24 Nisan 1983 günü yürürlüğe giren Siyasi Partiler Kanunu ile siyasi parti kurma çalışmalarının 16 Mayıs 1983'ten itibaren başlayabileceği belirtildi. DP-AP çizgisinin devamı olarak 20 Mayıs 1983 günü Büyük Türkiye Partisi kuruldu. 31 Mayıs günü BTP, MGK'nın 79 sayılı kararıyla kapatılmış ve aralarında Süleyman Demirel ve Hüsamettin Cindoruk'un yer aldığı 16 kişi Zincirbozan'a mecburi ikamete gönderilmişti. Kuruluş çalışmalarını Demirel'in yaptığı Doğru Yol Partisi 23 Haziran 1983'te kuruldu. 6 Kasım 1983 genel seçimlerine ANAP, MDP ve HP katıldı. Turgut Özal liderliğindeki ANAP, 6 Kasım seçimlerinde tek başına iktidara geldi. 6 Kasım 1983 seçimlerine katılmayan DYP, 25 Mart 1984 yerel seçimlerinde %13.25 oranında oy aldı. (Çitçi, 2005: 251; Yerel Seçimler Panoraması 1963–1999, 2001: 154) DYP'nin ANAP karşısında önemli bir güç olduğunu 28 Eylül 1986 ara seçimleri gösterdi. 11 milletvekilliği için 28 Eylül 1986 günü yapılan ara seçimlerde ANAP %32.1'lik oy oranıyla birinci parti olurken, DYP %23.5 oy oranıyla ikinci, SHP %22.7'lik oy oranıyla üçüncü parti oldu. (Cumhuriyet Ansiklopedisi (1981-2000), 2003: 165) 6 Kasım 1983 genel seçiminde, 11 seçim çevresinde ANAP %43.5 oy alırken, 28 Eylül 1986 ara seçimlerinde ANAP'ın oyları %32'ye geriledi. (Cemal, 1986: 12) 28 Eylül 1986 ara seçim sonuçları, çok net bir biçimde ANAP'a verilen AP oylarının DYP'ye döndüğünü göstermekteydi. Ara seçimin diğer önemli bir sonucu da, 11 Eylül 1980'de TBMM'de yer alan Sümer Oral'ın, halkın oyuyla TBMM'ye giren ilk milletvekili olmasıydı. (Doğan, 1986: 15) 6 Eylül 1987 referandumunu sonucunda

siyasi yasakların kalkmasıyla 24 Eylül 1987’de yapılan DYP I. Olağanüstü Kongresi’nde genel başkanlığa Süleyman Demirel seçildi. Hüsamettin Cindoruk, 14-15 Mayıs 1988 tarihlerinde yapılan DYP II. Büyük Kongresi’nde GİK üyeliğinden çekilmiş ve Demirel ile araları açılmıştı. Demirel ile Cindoruk arasındaki soğukluk, 28 Ekim 1990 günü yapılan DYP Temsilciler Meclis’i toplantısından önce giderildi. (Hürriyet, 29 Ekim 1990) 11 Kasım 1989’da yapılan Temsilciler Meclis’inde, Eylül 1990’da DYP III. Büyük Kongresi’nin yapılmasına karar verilmişti. DYP’nin III. Büyük Kongresi 1 yıl öne alındı. 29 Eylül günü kongrenin yapılması için hazırlıklara başlandı. Fakat 2 Ağustos günü başlayan “Körfez bunalımı” sebebiyle DYP kongresi 24 Kasım 1990’a ertelendi. (Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel’in DYP III. Büyük Kongresi’ni Açış Konuşması 24-25 Kasım 1990, 1990: 1-3)

1. 20 Ekim 1991 Seçimleri Öncesi DYP’deki Gelişmeler

24-25 Kasım 1990 tarihlerinde yapılan DYP III. Büyük Kongresi’ne gidilirken, DYP’de yenileşme hareketi başlamıştı. Hüsamettin Cindoruk, DYP’de yeni çizgi adıyla gençleşme ve yenileşme hareketinin başlaması gerektiği düşüncesindeydi. Gençleşme ve yenileşme hareketine bağlı olarak, Tansu Çiller, Ersin Faralyalı, Tunç Bilget gibi isimler DYP’ye katıldılar. Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Tansu Çiller, 23 Kasım 1990’da törenle DYP’ye katıldı. Törende Demirel, Tansu Çiller’i “Yüzme derin suda öğrenilir” diyerek ikna ettiğini söyledi. (Sabah ve Yeni Asır, 24 Kasım 1990) Tansu Çiller, ülke sorunlarını çözmek için siyasete atıldığını belirtti. (Çetin, 1991: 11) Çiller, DYP’ye girerken tek istediği, kendisinin düşündüğü kişilerle kuracağı uzmanlar kadrosunun kabul edilmesiydi. Bu ekiple DYP için bir taslak program, bir açılım programı hazırlanması ve yeni bir imaj çizilmesi isteği de uygun bulundu. (Civaoğlu, 1990: 19) Tansu Çiller, 1983’te Milliyetçi Demokrasi Partisi’nden teklif almıştı. Turgut Sunalp adına Profesör Memduh Yaşa, Çiller ile görüşerek kendisini MDP’ye davet etmişti. Çiller, teklifi kabul edeceğini ama Ticaret Bakanlığı’nı istediğini söylemişti. Yaşa ise bu sözü kendisine veremeyeceğini belirtmişti. (Yaşar, 1990 (a): 5)

Eski Cumhurbaşkanı Vekili ve aynı zamanda DYP GİK üyesi İhsan Sabri Çağlayangil, kongrede aktif siyasi yaşamını noktaladı. (Yeni Asır, 26 Kasım 1990) Demirel, kongre öncesi yaptığı açıklamada, DYP’yi bu noktaya kadar getirenlerin onurlarını kırmadan, onları incitmeden bu değişimin, nöbet değişikliğinin gerçekleştirilmesi gerektiğini söyledi. Demirel, değişim hareketi içinde Cem Boyner’i de DYP’ye davet etmişti. Fakat Cem Boyner, siyasete hazır olmadığı gerekçesiyle bu daveti kabul etmemişti. (Fatih Çekirge’nin Süleyman Demirel ile yaptığı röportaj, 1990: 21) DYP’de GİK’e giremeyenler arasında Saadettin Bilgiç, İsmet Sezgin, Nahit Menteşe, Turgut Tokar gibi isimler vardı. (Yaşar, 1990 (b): 5)

Vitrin değişikliğiyle DYP'nin kazanacağı ivmenin Türkiye'nin iç dinamiklerini de harekete geçireceği umulmaktaydı. DYP'deki vitrin değişikliğinin, bir anlamda Türkiye siyasetinde demokratik bir darbenin habercisi olduğu yorumları da yapılmaktaydı. Hüsamettin Cindoruk, Tansu Çiller, Ersin Faralyalı, Tunç Bilget, Memduh Yaşa'yı birbirine bağlayan ortak nokta ise laiklikti. DYP'de laiklik, partinin bir anlamda temel taşlarından biri durumuna gelmişti. (Doğan, 1990: 10)

DYP'deki gençleşme hareketi dışında diğer önemli bir gelişme de Demokratik Mücadele Partisi'nin (DEMP) DYP'ye katılımıydı. ANAP'tan istifa ederek Demokratik Mücadele Partisi'ni kuran Kayseri milletvekili Servet Hacipaşaoğlu, Zonguldak milletvekili Veysel Atasoy, Samsun milletvekili İlyas Aktaş, İzmir milletvekili Akın Gönen, Kastamonu milletvekili Nurhan Tekinel ve Aydın milletvekili Nabi Sabuncu 8 Aralık 1990 günü yapılan bir törenle DYP'ye katıldılar. Ayrıca DEMP'nin 38 kurucusu da DYP'ye katıldı. (Cumhuriyet, 9 Aralık 1990) Bu altı milletvekili ANAP'tan istifa ettikten sonra DYP'ye katılacaklardı. Fakat o zaman ANAP, Anayasa'nın 84. maddesini işletip, Meclis kararıyla üyeliklerine son verebilirdi. Bundan dolayı "hülle partisi" kurmuşlardı. Partiyi kurmadan önce de Demirel ile yaptıkları görüşmede de, hülle yolunun seçilmesi konusunda anlaşmışlardı. Servet Hacipaşaoğlu, İlyas Aktaş, Nurhan Tekinel ve Nabi Sabuncu eski AP'lilerdi. Bu katılımın sağlanmasında Cavit Çağlar büyük bir çaba harcadı. (Yaşar, 1990 (c): 5)

20 Ekim 1991 genel seçimleri öncesindeki en önemli gelişme, Genel Başkanlığı'nı Bedrettin Dalan'ın yaptığı Demokrat Merkez Partisi'nin (DMP) DYP'ye katılımıydı. 16 Eylül 1991'de DMP'nin DYP'ye katılma protokolü Demirel ve Dalan tarafından imzalandı. DMP'nin DYP'ye katılma törenine Demirel ile Dalan el ele geldi. Demirel, bu katılımın Türkiye'ye siyasi istikrarın getirilmesi olarak görülmesi gerektiğini söylerken, Dalan ise Türkiye'nin şartlarının DMP ile DYP'yi birleştirme noktasına getirdiğini belirtti. (Cumhuriyet ve Yeni Asır, 17 Eylül 1991) Demirel, DYP-DMP birleşmesinde bütün yetkiyi DYP adına Yalım Erez'e vermişti. DYP ve DMP, 40 DMP adayının listede yer alması konusunda anlaşmışlardı. Fakat DYP GİK, bu karara uymadı. Çok az sayıda DMP'li aday listelere kondu. (Erez, Y. ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008)

2. DYP'nin Seçim Kampanyası

TBMM'de, 24 Ağustos 1991 günü erken genel seçimin 20 Ekim 1991'de yapılmasına ilişkin yasa önerisi kabul edilmişti. (Cumhuriyet, 25 Ağustos 1991) "21 Ekim Sabahı Yeni Bir Türkiye" sloganıyla yayınlanan DYP'nin seçim beyannamesinin giriş bölümünde, dünyanın ve Türkiye'nin genel görünümüne değinildi. 1987 seçim beyannamesinde "Büyük Türkiye" kavramına vurgu

yapılırken, 1991’de ise “Demokrat Büyük Türkiye” kavramına vurgu yapıldı. 1991’de 1987’de olduğu gibi ekonomik ve sosyal konulara geniş yer ayrıldı. Beynamede 500 gün programı ön plana çıktı. Bir tedavi olarak belirtilen programda, DYP’nin 500 günlük zaman diliminde ülkenin acil ve önemli sorunlarını çözmeye kararlı olduğu belirtildi. Sosyal politikalarda 1987’de sosyal refah toplumunun önemi belirtilirken, 1991’de ise sosyal hukuk devletini Türk toplumuna kazandırmanın DYP’nin amacı olduğu vurgulandı. 17 maddede toplanan DYP’nin yapacaklarının anlatıldığı bölümde ise, hukuk devletinin yeniden kurulması, ekonomik istikrarın sağlanması, eğitim sorununun çözülmesi, sosyal devletin kurulması, kalkınmanın sağlanması, terör sorununun çözülmesi öne çıkan maddelerdendir. Toplumun tüm kesimlerine seslenildiği beyannamenin son bölümünde, 12 Eylül’den bu yana 11 yıllık zaman diliminde oluşan ülke sorunlarını DYP’nin çözeceği, Demokrat Büyük Türkiye’yi 21 Ekim sabahı DYP’nin gerçekleştireceği belirtilerek, DYP’ye oy istendi. 20 Ekim seçimlerinde, DYP’nin en çok akılda kalan iki sloganı şunlardı: “Her eve iki anahtar”, “Bütün karakol duvarları camdan olacak”. (DYP Seçim Bildirgesi, 1991: 1-343)

Süleyman Demirel, 20 Ekim 1991 seçim kampanyasını 10 Eylül günü Bafra’dan başlattı. Demirel, Bafra’dan sonra seçim kampanyasında Fethiye, Gebze, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Çorlu, Akhisar, Edremit, Bandırma, Lüleburgaz, Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kırıkkale, Karaman, Muğla, Aydın, Denizli, Merzifon, Tokat, Amasya, Konya Ereğli, Erzincan, Kastamonu, Çanakkale, Manisa, Samsun, Giresun, Ordu, Konya, Antalya, Bolu, Sakarya, Kocaeli, Elazığ, Malatya, Kayseri, Adana, Trabzon, Şanlıurfa, Zonguldak, Devrek, Karabük, Bartın, İstanbul’da Alibeyköy, Gaziosmanpaşa, Gültepe, Beşiktaş, Bayrampaşa ve Üsküdar’da, Mersin, İskenderun, Antakya, Gaziantep, Kırşehir, Yozgat, Çorum, Çankırı, Van, Kars, Sivas, Balıkesir, İzmir, Eskişehir, Kütahya, Bursa, Nazilli, Afyonkarahisar, Burdur, Isparta ve Ankara’da halka hitap etti. (Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet, 11 Eylül-20 Ekim 1991) Süleyman Demirel’in seçim gezisine Bafra’dan başlaması tesadüf değildi. Demirel, siyasi yasakların kaldırılması için de ilk mitingini 11 Eylül 1986 günü Bafra’da yapmıştı ve 1987 genel seçimlerinde DYP Bafra’da başarılı olmuştu. Bundan dolayı da Bafra’dan daha uygun bir yer de düşünülemezdi. (Yaşar, 1991: 5)

Demirel, 20 Ekim 1991 seçimlerini “Turgut Özal’dan Kurtuluş Savaşı” olarak gördüğünden dolayı seçim mitinglerine Samsun’dan başladı. Seçim kampanyasına “21 Ekim günü yeni bir Türkiye” sloganıyla başlayan Demirel, seçim mitinglerine “DYP tek başına iktidar” ismini verdi. Demirel, Türkiye’nin sorunlarının tek başına iktidarla çözüleceğine inandığı için, seçim kampanyasını tek başına iktidar üzerine kurdu. DYP lideri seçim gezilerine “Kırat, Baba ve Süvari” isimli seçim otobüsleriyle katıldı. Mitinglerde DYP’nin tek başına iktidara gelmesi

için “ödünç oy” istemini tekrarladı. Birçok konuşmasında koalisyondan duyduğu sıkıntıyı dile getirdi. İzmir’deki Kordon toplantısında sarffettiği “*Yalvarıyorum, Allah aşkına beni koalisyona mecbur etmeyin*” sözleri bu sıkıntının ifadesiydi. Demirel, gittiği yerlerde 20 Ekim seçimlerinin önemini anlattı. Demirel’in ABD’li danışmanı Clifford Botway seçim stratejisinde Demirel’e yardımcı oldu. Meydan meydan dolaşarak seçim gezilerini sürdüren Demirel’in, gittiği her yerde büyük bir ilgi ve sevgiyle karşılandığı görüldü. Konuşmalarında DYP’nin iktidara gelmesi durumunda yapacaklarını anlattı. İktidara geldiklerinde 500 gün içinde halkın rahatlayacağını, Türkiye’de birçok şeyin yerine oturacağını belirtti. Bunun yanında birçok yerde Kur’anı Kerim’deki ayetlerden örnekler vererek, birlik ve beraberlik çağrısında bulundu. Demirel, alanları tıklım tıklım dolduran, gençlerin ve kadınların çoğunlukta olduğu canlı bir topluluğa hitap etti. Yalnızca İstanbul’da Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa ve Alibeyköy’de küçük topluluklara konuştuğundan dolayı Demirel’in morali bozulmuştu. (Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet, 4 Eylül–20 Ekim 1991)

DYP, 20 Ekim 1991 seçimleri için AX ajansı ile anlaştı. AX Ajansının amacı, seçmen üzerinde DYP’ye ve Demirel’e güven imajını sağlamaktı. (Topuz, 1991: 51) DYP “21 Ekim günü yeni bir Türkiye” sloganının yanında seçim kampanyasını “Özal ve ANAP’tan hesap sorma” sloganı üzerine oturttu. ANAP iktidarını azınlık oyuyla çoğunluğu sağladığından dolayı illegal olarak nitelendiren Demirel, 20 Ekim seçimlerini halkın ANAP iktidarından kurtulmak için altın bir fırsat olduğunu belirtti. Seçim kampanyası sırasında Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın da seçimle ilgili değerlendirmeleri oldu. Özal’ın “1980 öncesine dönüş tehlikesi görüyorum” sözlerine Demirel, “12 Eylül diyenler ağlaya ağlaya gidecekler” şeklinde Özal’a cevap verdi. Özal’ın seçim propagandası döneminde meydanlara çıkmasını eleştiren Demirel, Özal’ı “Çankaya Partisi” olarak nitelendirdi. Özal’ın DYP’yi hedef alan diğer önemli açıklaması ise bir iddiydı. Özellikle Özal’ın “DYP etrafını kaçakçılar sardı” sözlerine Demirel’in cevabı oldukça sert oldu. Demirel, “Kaçakçılar ve devleti soyanlar Özal’ın etrafındadır. Bir daha ağzını açarsa pişman ederim” diyerek tepkisini dile getirdi. DYP, seçim kampanyası sırasında Turgut Özal’ın geçmişte uyguladığı ve seçmen üzerinde etkili olan il yapma vaadini uyguladı. Türkiye’deki il sayısının 101’e çıkarılacağını açıklayan Demirel, 101. ilin de Nazilli olacağı belirtti. Seçim öncesi vaat ettiklerini nasıl, hangi kaynaklarla yapacağını açıklayan ilk parti DYP oldu. Kamuoyunda “Herkes 2 anahtar” sloganıyla tanınan “Ulusal Dinamik Denge Modeli” (UDİDEM) DYP’nin tek başına iktidara gelmesi halinde uygulanacaktı. DYP’nin ekonomi programını 26 kişilik ekonomi uzmanı hazırladı. (Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, 4 Eylül-20 Ekim 1991) DYP seçim kampanyası döneminde ANAP’ın alternatifi olduğunu gösterdi. DYP, somut ekonomik bir modelle geniş halk kitlelerine ulaşmaya çalıştı.

UDİDEM, ekonomik demokrasi ve dünya ile bütünleşme olmak üzere iki temele dayanmaktaydı. (Doğan, 1991: 12)

Seçim stratejisinde Clifford Botway'ın Demirel'e yardımcı olduğunu belirtmiştik. Ayrıca Demirel'in Merzifon'a yaptığı geziye ABD Başkanları Carter ile Reagan'a seçim kazandırdığı savunulan ABD'li danışman Browdy'de katıldı. Demirel, 20 Ekim seçimlerine bir hafta kala seçim çalışmalarını ve mitinglerini yoğunlaştırdı. Seçime bir hafta kala Demirel, 36 bin muhtara mektup göndererek DYP'ye destek olmalarını istedi. Demirel, Malatya ve Rize'de bazı tatsız olaylar yaşadı. ondört yıl aradan sonra geldiği Malatya'da 36 bin kişilik kalabalığa hitap eden Demirel, 50 kişilik bir grubun tepkisiyle karşılaştı. Demirel, seçim döneminde iki defa Rize'ye geldi. DYP son seçim mitingini 19 Ekim günü Rize'de yaptı. Rize'de bir grup ANAP'lı ile DYP'liler arasında kavga çıktı. Aleyhte atılan sloganlardan ötürü Demirel, konuşmasını sık sık kesmek zorunda kaldı. (Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, 4 Eylül-20 Ekim 1991) Türkiye, Demirel'in ilk Başbakan olduğu 1965 yılından bugüne oldukça değişmişti. Demirel, inişli çıkışlı siyasi hayatına rağmen Türkiye'de yeniden iktidar olabilmek için gerekli değişimi göstermişti. (Ulugay, 1991: 13)

3. DYP Açısından Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 1: 20 Ekim 1991 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

Kayıtlı Seçmen Sayısı: 29.979.123

Oy Kullanan Seçmen Sayısı: 25.157.089

Geçerli Oy Sayısı: 24.416.666

Seçime Katılma Oranı: %83.92

Oyların Partilere Göre Dağılımı		
Partiler	Geçerli Oy	Oranı
ANAP	5.862.623	% 24.01
RP	4.121.355	% 16.88
SP	108.369	%0.44
DYP	6.600.726	%27.03
DSP	2.624.301	% 10.75
SHP	5.066.571	% 20.75
Bağımsızlar	32.721	% 0.14

Kaynak: Resmi Gazete, 17 Kasım 1991, Sayı: 21054.

20 Ekim 1991 genel seçimlerinde DYP 6.600.726 oyla, oyların %27.03'ünü alarak birinci parti oldu. ANAP 5.862.623 (%24.01), SHP 5.066.571 (%20.75), RP 4.121.355 (%16.88), DSP 2.624.301 (%10.75) oy aldılar. 1991 seçimlerinde DYP 178, ANAP 115, SHP 88, RP 62, DSP 7 milletvekili çıkardı. (Resmi Gazete, 17 Kasım 1991, Sayı: 21054; Tanör, Boratav, Akşin, 2000: 87) 20 Ekim 1991 seçimlerine MÇP ve IDP adayları RP'den, HEP ise SHP'den seçime girdiler. (Demirel, 2002: 43) Adıyaman'da 4 milletvekilliğini SHP kazanmıştı. Seçim sonuçlarına yapılan itirazlar sonucunda DYP ve RP birer milletvekili çıkardı. DYP'den Mahmut Nedim Bilgiç'in Meclis'e girmesiyle DYP'nin sandalye sayısı 179'a çıktı. (Cumhuriyet, Milliyet, 30 Ekim 1991) Türkiye'de milli gelirden en fazla pay alan en zengin 10 il ile en düşük pay alan en yoksul 10 ilde DYP'nin birinci parti olması, 20 Ekim 1991 genel seçimlerinin en çarpıcı sonuçlarındandı. (Milliyet, 8 Kasım 1991) 20 Ekim 1991 seçiminde, DYP'nin başarılı olmasının temelinde dışa açılmacı, serbest piyasadan, rekabetten yana olan bir kadro ve programı benimsemiş olması yatmaktadır. (Sakallıoğlu, 1996: 1260)

20 Ekim 1991 seçim sonuçlarına baktığımızda, DYP 1987 seçimlerinde olduğu gibi en yüksek oyu Isparta'dan (%62.6) aldı. Isparta'yı Antalya (%43.2), Muğla (%39.5), Burdur (%38.8), Manisa (%37.3) takip etti. Bu 5 ilin dışında DYP 23 ilde %30'un üzerinde oy elde etti. DYP 1991 seçimde 30 ilde (20 ila 30), 13 ilde (10 ila 20), 2 ilde de (0 ila 10) oranında oy elde etti. (Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Özel Tablolar) 20.10.1991)

1991 seçiminde DYP'nin, DP ve AP'nin geleneksel oy tabanının güçlü olduğu illerde başarılı olduğu görülmektedir. Bu iller içe kapalı değil, dışa açık illerdir ve bu illerde tarımın yanında ticaret ve sanayi gelişmiştir. Bu seçimlerle DYP'nin DP ve AP'nin mirasını ele geçirme dönemine girdiği söylenebilir. (Tosun, 1999: 248) DYP'nin %10'un altında oy aldığı iki il Tunceli (%3.4) ve Malatya (%6.6)'dır. DYP'nin 1987 ve 1991 seçimlerinde en az oy aldığı 10 ili incelediğimizde altı ilin ortak olduğu görülmektedir. Bu iller Tunceli, Malatya, Erzincan, Sivas, Kırşehir ve Yozgat'tır.

1991 seçiminde DYP'nin 5 büyük ilde oylarını önemli ölçüde arttırdığı görülmektedir. 1987 seçiminde oy oranı İstanbul'da (%11.9), Ankara'da (%14.5), İzmir'de (%15.6), Bursa'da (%26.1), Adana'da (%19.2) iken, 1991 seçiminde İstanbul'da (%18.8), Ankara'da (%23.3), İzmir'de (%27.6), Bursa'da (%31.2), Adana'da (%30.0) oranında oy aldı. (Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Özel Tablolar) 20.10.1991) DYP Ankara, Adana ve Bursa'da birinci parti olmuştur. Fakat bu seçimde DYP'nin İstanbul'da diğer illere göre başarısız olmasında, Demirel'in çatışmacı üslubunun etkili olduğu belirtilebilir. (İncioğlu, 1991: 7)

Tablo 2: Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Gruplarında DYP'nin 1991, Seçimlerinde Oy Dağılımı

İl grupları	1991
I. Derecede Gelişmiş İller	%25.2
II. Derecede Gelişmiş İller	%32.9
III Derecede Gelişmiş İller	%29.1
IV Derecede Gelişmiş İller	%25.2
V. Derecede Gelişmiş İller	%20.3

Kaynak: Bülent Dinçer, Metin Özaslan, Erdoğan Satılmış, *İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması* (1996), DPT Yayını, No: 2466, Ankara.

Gelişmişlik endeksine göre kademeli il gruplarında DYP'nin 1991 seçimlerindeki oy dağılımına baktığımızda, DYP'nin en yüksek oyu II. Derecede Gelişmiş İller grubunda (%32.9) aldığı görülmektedir. DYP I. Derecede Gelişmiş İller grubunda %25.2, III Derecede Gelişmiş İller grubunda %29.1, IV Derecede Gelişmiş İller grubunda %25.2, V. Derecede Gelişmiş İller grubunda %20.3 oranında oy aldı. DYP'nin oy ortalamasının en yüksek olduğu bölümün II. Derecede gelişmiş iller olduğunu belirtmiştik. Bu iller İç Anadolu'dan Eskişehir ve Kayseri, Marmara Bölgesi'nden Tekirdağ, Kırklareli, Balıkesir, Ege Bölgesi'nden Muğla, Aydın, Denizli, Akdeniz Bölgesi'nden Antalya, Adana ve İçel olmak üzere toplam onbir dir. Bu grupta toplam istihdamın %54.53'ü tarım, %11.53'ü sanayi, %33.94'ü hizmetler sektörlerinde çalışmaktadır. Bu grupta yer alan illerin ortak özellikleri tarımsal üretimin ve tarıma dayalı sanayinin gelişmiş olmasıdır. (Dinçer, Özaslan, Satılmış, 1996: 59, 60) Bundan dolayı, DYP'nin bu gruptan en yüksek oyu alması geleneksel kimliğiyle uyumu göstermektedir.

Tablo 3: DYP Oylarının Kent Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Kent Grupları	1991
500.001 ve üstü	%26.4
100.001-500.000	%28.5
50.001-100.000	%25.4
25.001-50.000	%24.6

Kaynak: 1990 Genel Nüfus Sayımı, (1991) DİE, Yayın No: 1457, Ankara; Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Özel Tablolar) 20.10.1991, (1992) DİE, Yayın No: 1522, Ankara.

DYP oylarının kent büyüklüklerine göre dağılımını incelediğimizde DYP, 500.001 ve üstünde %26.4, 100.001-500.000 diliminde %28.5, 50.001-100.000

diliminde %25.4, 25.001-50.000 diliminde %24.6 oranında oy elde etmiştir. DYP'nin 100.001-500.000 kent grubunda oy ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu kent grubunda yer alan illerin ortak noktaları, orta ölçekli işletmelerin ve gelişmekte olan sanayi ve ticaret sektörlerinin yaygın olmasıdır. Ayrıca bu gruptaki illerde, tarım ekonomisinin ağırlığı fazladır. Bundan ötürü, DYP'nin toplumsal tabanının bu illerde daha kuvvetli olmasının sebebi anlaşılmaktadır. (Tosun, 1999: 262, 263)

Tablo 4: DYP Oylarının Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	1991
Marmara	%29.4
Ege	%33.4
İç Anadolu	%23.9
Akdeniz	%37.2
Karadeniz	%26.6
G.Anadolu	%21.1
Doğu Anadolu	%21.2

Kaynak: *Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Özel Tablolar) 20.10.1991, (1992) DİE, Yayın No: 1522, Ankara.*

DYP oylarının bölgelere göre dağılımına baktığımızda DYP, Marmara'da %29.4, Ege'de %33.4, İç Anadolu'da %23.9, Akdeniz'de %37.2, Karadeniz'de %26.6, Güneydoğu Anadolu'da %21.1, Doğu Anadolu'da %21.2 oranında oy almıştır. (Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Özel Tablolar) 20.10.1991) 1991 seçiminde DYP'nin Samsun-Adana hattının batısında, en çok oyu aldığı görülmektedir. Batı Karadeniz'in orman köylüsü ve Ege Bölgesi'nin sanayi için üretim yapan çiftçisi DYP'yi tercih etmiştir. DYP, Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da oldukça az oy almıştır. (Milliyet, 23 Ekim 1991)

Dinsel bölünmeler içinde Alevilerin, etnik bölünmeler içinde ise Kürtlerin siyasal seçimine bakmamız gerekmektedir. Bundan dolayı Alevi ve Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerde, DYP'nin aldığı oy oranı incelenmelidir. VERİ ARGE'den Ahmet Kardam'ın bulgularına göre, Alevi nüfusun yoğun olduğu iller Çorum, Amasya, Tokat, Yozgat, Sivas, Erzincan, Malatya ve Kahramanmaraş'tır. Kürt nüfusun yoğun olduğu iller ise Ağrı, Muş, Van, Bitlis, Diyarbakır, Batman, Siirt, Mardin, Şırnak ve Hakkari'dir. Tunceli'de Alevi ve Kürt nüfus bir arada olduğundan Tunceli herhangi bir gruba dahil edilmemiştir. (Kardam, 1995: 119) Alevi seçmenlerin yoğun olarak yaşadığı illerde, DYP'nin 1987'de oy ortalaması

%13.4 iken, 1991’de oy ortalaması %17.7’ye yükseldi. DYP’nin 1995’te oy ortalaması %13.0’e, 1999’da ise %11.4’e kadar geriledi. Kürt seçmenlerin yoğun olarak yaşadığı illerde, DYP’nin 1987’de oy ortalaması %16.7 iken, 1991’de oy ortalaması %19.8’e yükseldi. DYP’nin 1995’te oy ortalaması %15.3’e, 1999’da ise %14.4’e geriledi. Bu sonuçlar DYP’nin Alevi ve Kürt seçmenin yoğun olduğu illerde, oy ortalaması düşse de bir tabanın var olduğunu göstermektedir. DYP’nin Kürt seçmenin yoğun olduğu illerde daha başarılı olduğu görülmektedir. Bu illerin tümü Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndedir. Bundan ötürü, bu bölgenin sosyo-ekonomik yapısı göz önüne alındığında, DYP’nin diğer partiler gibi aşiret yapısının desteğiyle bir taban oluşturduğu görülmektedir. (Tosun, 1999: 278)

Tablo 5: DYP’nin 1987, 1991, 1995 ve 1999 Seçimlerinde Kentisel ve Kırsal

• **Alandaki Oy Ortalamaları**

	1987	1991	1995	1999
Kentse l	% 16.7	% 25.0	% 18.1	% 12.5
Kırsal	% 22.0	% 30.0	% 22.9	%16.3

Kaynak: Yavuz Sabuncu, Murat Şeker, (1996) “Seçimler”, *CDTA*, Cilt: 14, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1156 (1987 ortalamaları); Tanju Tosun, (1999) *Türk Parti Sisteminde Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma*, Boyut Kitapları, İstanbul, s.263 (1991 ve 1995 ortalamaları); *Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 18.04.1999*, (2000) Cilt: I-VIII, DİE, Yayın No: 2387, Ankara. (1999 ortalamaları).

DYP’nin 1991 seçimindeki kentisel ve kırsal alandaki oy ortalamasına baktığımızda, kentserde %25.0, kırsalda %30 oranında oy aldığı görülmektedir. DYP’nin Meclis’e girdiği 1987, 1995 ve 1999 seçim sonuçlarına da baktığımızda, DYP’nin 1987’de kentserde %16.7, kırsalda %22.0; 1995’te kentserde %18.1, kırsalda %22.9; 1999’da kentserde %12.5, kırsalda %16.3 oranında oy elde etmiştir. (Sabuncu, Şeker, 1996: 1156 (1987 ortalamaları); (Tosun, 1999: 263) (1991 ve 1995 ortalamaları); Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 18.04.1999, 2000: (1999 ortalamaları) DYP oylarının dört seçimde de kırsal kesimde daha fazla olduğu görülmektedir. Bu da DYP’nin en büyük seçmen desteğini Anadolu’nun kırsal kesiminden aldığını göstermektedir. DYP’nin toplumsal tabanını kırsal kesimde, köy ve kasabada yaşayanlar, çiftçiler, küçük esnaf ve tüccarlar oluşturmaktadır. (Yetim, 2000: 69)

Bundan ötürü DYP daha çok kırsal kesimin partisi olarak nitelendirilmektedir. DYP’nin kırsal kesime, tarım kesimine destekler, hizmetler vermesi, DYP’nin toplumsal tabanının taleplerini karşılamaya yöneliktir. (Dıvarcı,

1996: 75) DYP'nin öncülü AP ise köylerden değil şehirlerden daha yüksek oy almıştır. Özellikle 1965 ve 1969 seçimlerinde bu durum görülmektedir. Bu nokta, AP ile DYP arasındaki önemli bir farkı göstermektedir. (Ergun Özbudun, *Social Change and Political Participation in Turkey*'den aktaran Demirel, 2004: 84) Köylü kesim, genelde uzun zamandan beri aynı toprak parçasında yaşayan büyük ailelerden oluşmaktadır. Köyde yüz yüze ilişkiler hakimdir. Bunun sonucu olarak, köyde yaşayanlar için milletvekili adayının kimliği daha önemlidir. "Bizim köylü", "hemşeri" olarak nitelenen adaylara, seçimlerde destek verilmektedir. DYP bu noktayı göz önünde tutarak, mahalli adaylara listelerinde yer verdi. DYP'ye özellikle zor günlerinde en büyük destek köylü kesimden gelmiştir. Bunun nedeni de, köylü ile en sıcak ilişkiyi kuran DYP'nin IV. Genel Başkanı Süleyman Demirel'e (Çoban Sülü) duyulan vefadır. (Akyol, 1986: 5) Süleyman Demirel köyde yetişen Türkiye'nin ilk Başbakanıdır. "Köy ve köylü meselesi bir beşeriyet meselesidir" değerlendirmesinde bulunan Demirel'in "Şehirde ne varsa, köyde o olacaktır" sözü köylü kesime verilen değerlerin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. (Arzık, 1985: 24-34; Demirel, 2004: 276)

SONUÇ

DYP, DP-AP çizgisinin devamı olan bir partidir. Süleyman Demirel ve AP'nin bazı yöneticileri DYP'nin kuruluşunda aktif olarak görev aldılar. 26 Eylül 1986 ara seçimlerinde Süleyman Demirel ve AP'nin bazı yöneticileri DYP destek amacıyla mitinglere katıldılar. 6 Eylül 1987'de siyasi yasakların kalkmasından sonra DYP genel başkanlığına Süleyman Demirel seçildi. 29 Kasım 1987 seçimlerine gidilirken, DYP'de milletvekili aday listelerinin oluşmasında eski-yeni tartışması yaşandı. (Sezgin, İ. ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008, Şahin, R. ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008) DYP bu tartışmalarla girdiği seçimlerde oyların %19.1'ini alarak 59 milletvekiliyle 3. parti oldu.

1987 seçimlerinden sonra 14-15 Mayıs 1988 tarihlerinde yapılan DYP II. Büyük Kongresi öncesinde Hüsamettin Cindoruk "Yeni çizgi" kavramını ortaya attı. Cindoruk, kişilere bağlı siyaset anlayışını tasvip etmediğini söylüyordu. Cindoruk, yeni çizgi kavramıyla "Eski çizginin devamı bir yeni çizgi, yeni bir çevre, daha nitelikli, kültürlü bir yönetim ve kadroları" kastediyordu. (Hüsamettin Cindoruk ile yapılan röportaj, 1988: 18) Seçmen değişmekte, seçimlerde gençlerin önemi artmakta ve eğitim düzeyi yükselmekteydi. Yeni çizgi bu noktaları göz önüne alarak, geçmişin deneyimli, başarılı yönetim ve icraatlarını çağın gerekleriyle doğrultmayı amaçlamaktaydı. (Hepşenkal, 1988: 5) Cindoruk'a göre, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, DYP'nin yeni bir siyasi yapıyı benimsemesi, yeni bir çizgiyi izlemesi gerekmektedir. Cindoruk, görüşmemizde yeni çizginin günümüzde çokça söylenen globalizm olduğunu söyledi. (Cindoruk, H. ile yapılan

görüşme, 29 Kasım 2007) Cindoruk'a yakın isimlerden Murat Sökmenoğlu ise yeni çizgiyi "Büyük kentlerde DYP'nin aydın kesime hitap edememesinden doğan bir yenileşme ihtiyacı" olarak tanımlamaktaydı. (Cumhuriyet, 15 Şubat 1990) DYP yönetiminde değişim, yenileşme gerçekleşmediğinden ötürü Cindoruk, kongrenin ikinci gününde GİK üyeliğinden çekildi. 24-25 Kasım 1990 tarihlerinde yapılan DYP III. Büyük Kongresi öncesinde, Demirel ile Cindoruk arasından buzlar eridi. DYP III. Büyük Kongresi ile yapılan vitrin değişikliğiyle, DYP üst yönetimine Tansu Çiller, Ersin Faralyalı, Tunç Bilget gibi genç isimler katıldı. Bu değişim hareketi dışında ANAP'tan DYP'ye katılımlar da oldu. 8 Aralık 1990 günü ANAP'tan istifa edip, Demokratik Mücadele Partisi'ni kuran Kayseri milletvekili Servet Hacıpaşaoğlu, Zonguldak milletvekili Veysel Atasoy, Samsun milletvekili İlyas Aktaş, İzmir milletvekili Akın Gönen, Kastamonu milletvekili Nurhan Tekinel ve Aydın milletvekili Nabi Sabuncu DYP'ye katıldılar. Ayrıca Bedrettin Dalan'ın genel başkanı olduğu Demokrat Merkez Parti de DYP'ye katıldı. DYP, 20 Ekim 1991 seçimlerinde oyların %27.03'ünü alarak birinci parti oldu. DYP'nin 1987, 1991, 1995 ve 1999 seçimlerinde kentsel ve kırsal alandaki oy ortalamalarına baktığımızda, partinin kırsal alandaki oy ortalamasının 4 seçimde de yüksek olduğu görülmektedir. DYP'nin kentsel alandaki oy ortalamalarını incelediğimizde, kentlerde en yüksek oy oranına 1991 seçimlerinde (%25.0) ulaştığı görülmektedir. DYP'nin kentlerde bu oy ortalamasına ulaşmasında, partinin yenileşme, gençleşme hareketinin etkili olduğunu söyleyebiliriz. DYP'nin kampanya döneminde kullandığı söyleme baktığımızda, popülizmin en üst noktaya ulaştığı görülmektedir. Demirel'in, tütün üreticilerine "İktidar ne verirse, ben 5000 TL fazlasını vereceğim" sözü örneklerden birdir. (Akyol, 1994: 11) DYP'nin öncülleri DP ve AP'nin orta ve küçük üreticiyi desteklemeye yönelik icraatları ve tarım kesimine yönelik popülist politikaları göz önüne alındığında, DYP'nin kırsal kesimle olan ilişkisinin anlamlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. (Tosun, 1999: 259)

DYP'nin 20 Ekim 1991 seçimlerindeki hedefi, tek başına iktidara gelmekti. Bu hedefe ulaşamamasında en önemli faktör, çok kötü bir biçimde hazırlanan milletvekili aday listeleridir. DYP'nin önemli isimlerinden Mehmet Dülger'in de belirttiği gibi, 1991 seçimleri için aday listelerinin hazırlanmasında çok utanç verici olaylar yaşandı. (Dülger, M. ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2007) 20 Ekim 1991 seçimlerinde milletvekili aday listelerinin GİK'te belirlenmesinde Demirel'e yakınlıklarıyla bilinen Cavit Çağlar, Yaşar Topçu, Ömer Barutçu ve Erman Yerdelen etkili olmuştu. (Hürriyet, 25 Eylül 1991) Bu isimlerin büyük bir bölümü, toplumun geniş kesimlerince sevilmeyen, güvenilmeyen insanlardı. DYP'nin birinci parti olmasında, %27.03'lük oy oranına ulaşmasında en önemli etkenlerden biri, DYP'nin çok iyi bir kampanya dönemi geçirmiş olmasıdır. Diğer önemli etkenler de, DYP'deki gençleşme, yenileşme hareketinin başlaması ve ANAP tabanından

DYP'ye katılımlarla, seçmene DYP'nin iktidarın en güçlü adayı olduğunun gösterilmesi idi.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

1990 Genel Nüfus Sayımı, (1991) DİE, Yayın No: 1457, Ankara.

Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'in DYP III. Büyük Kongresi'ni Açış Konuşması 24-25 Kasım 1990, (1990) DYP Yayınları, Ankara.

DYP Seçim Bildirgesi, (1991) DYP Yayını, Ankara.

Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Özel Tablolar) 20.10.1991, (1992) DİE, Yayın No: 1522, Ankara.

Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 18.04.1999, (2000) Cilt: I-VIII, DİE, Yayın No: 2387, Ankara.

Röportajlar

Cindoruk, H. ile yapılan görüşme, 29 Kasım 2007.

Dülger, M. ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2007.

Erez, Y. ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008.

Sezgin, İ. ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008.

Şahin, R. ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008.

Kitaplar ve Makaleler

Akyol, T. (1986) "Sandıktan Çıkan Mesaj Seçim Sonuçlarının Sosyolojik Analizi", **Tercüman**, (Yazı Dizisi: 1- 6 Ekim 1986), 1 Ekim 1986, s. 5.

Akyol, T. (1994) "İşçi Düşmanı: Popülizm", **Milliyet**, 21 Temmuz 1994, s. 11.

Arzık, N.(1985) **Demirel'in İçi Dışı**, Milliyet Yayınları: 50, İstanbul.

Cemal, H. (1986) "Seçmenin Mesajı", **Cumhuriyet**, 30 Eylül 1986, s. 12.

Civaoğlu, G. (1990) "Ama Neden Anneciğim", **Sabah**, 22 Kasım 1990, s. 19.

Çetin, C. (1991) "Politikaya Soyunan Kadınlar", **Hürriyet**, 24 Eylül 1991, s. 11.

Çitçi, O. (2005) **Yerel Seçimler Coğrafyası 1963-1999**, TODAIE Yayını No: 329, YYAEM No: 18, Ankara.

- Demirel, A. (2002) “Türkiye’de Seçimler: 1983-2002 Barajla Yaşamaya Mecbur muyuz?”, **İktisat Dergisi**, Kasım 2002, Sayı: 431, s. 43.
- Demirel, T. (2004) **Adalet Partisi İdeoloji ve Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dinçer, B., Özaslan, M., Satılmış, E., (1996) **İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (1996)**, DPT Yayını, No: 2466, Ankara.
- Doğan, Y. (1986) “Gündem Erken Seçim mi?”, **Cumhuriyet**, 29 Eylül 1986, s. 15.
- Doğan, Y. (1990) “DYP’de Yeni Coğrafyanın Tarihsel Tanıkları”, **Milliyet**, 24 Kasım 1990, s. 10.
- Doğan, Y. (1991) “DYP: İşte Alternatif”, **Milliyet**, 9 Eylül 1991, s. 12.
- Fatih Çekirge’nin Süleyman Demirel ile yaptığı röportaj, (1990) **Hürriyet**, 24 Kasım 1990, s. 21.
- Hepşenkal, F. (1988) “Doğru Yol’da Aklın Yolu”, **Yeni Asır**, 16 Mayıs 1988, s. 5.
- Hüsamettin Cindoruk ile Yapılan Röportaj, (1988) **Nokta**, 29 Mayıs 1988, Yıl: 6, Sayı: 21, s. 18.
- İncioğlu, N. (1991) “İstanbul Merkez Sağa Kaydı”, **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1991, s. 7.
- Kardam, A. (1995) “Gidiş Nereye? Türkiye’nin Politik Coğrafyası 1989–1994”, **Ada Kentliyim**, Şubat 1995, Yıl: 1, Sayı: 1, s. 119.
- Sabuncu, Y., Şeker, Murat, (1996) “Seçimler”, **CDTA**, Cilt: 14, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1156.
- Sakallıoğlu, Ü. C. (1996) “Doğru Yol Partisi”, **CDTA**, Cilt: 15, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1260.
- Tanör, B., Boratav, K., Akşin, S., (2000) Bugünkü Türkiye (1980-1995) Türkiye Tarihi 5, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Topuz, H.(1991) **Siyasal Reklamcılık Dünyadan ve Türkiye’den Örneklerle**, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Tosun, T. (1999) **Türk Parti Sisteminde Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma**, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Ulugay, O. (1991) Seçim Notları “Dört Lidere Bir Bakış 1”, **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1991, s. 13.
- Yaşar, M. (1990 a) “Doğru Yol’daki Viraj”, **Yeni Asır**, 23 Kasım 1990 s. 5.
- Yaşar, M. (1990 b) “Kırmızı Mercedes”, **Yeni Asır**, 27 Kasım 1990, s. 5.
- Yaşar, M. (1990 c) “Hülleden Doğru Yol’a”, **Yeni Asır**, 7 Kasım 1990, s. 5.
- Yaşar, M. (1991) “Seçim Meydanından”, **Yeni Asır**, 11 Eylül 1991, s. 5.

Yerel Seçimler Panoraması 1963–1999, (2001) Birgül Ayman Güler (Proje Yöneticisi) Oya Çitçi (ed.), Örsan Ö. Akbulut, Sonay Bayramoğlu, Mustafa Şener, Hüseyin Yayman, TODAİE Yayını No: 306 YYAEM No. 14, Ankara.

Tezler

Dıvarcı, İ. (1996) **Türkiye’de Siyasi Parti İdeolojisi ve Sosyal Köken İlişkileri (DYP Örnek Olayı Üzerine Bir İnceleme)**, Selçuk Üniversitesi S.B.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Yetim, Y. (2000) **Doğru Yol Partisi’nde Parti İçi Demokrasi**, Gazi Üniversitesi S.B.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Ansiklopedi

Cumhuriyet Ansiklopedisi (1981-2000).